Tøjets Tragedier

Bangladeshs tekstilsektor
et år efter Rana Plaza

DanWatch

Rapport
April 2014

Copyright © 2014 DanWatch

Alle rettigheder forbeholdt.

Forfatter: Sarah Dieckmann & Søren Henriksen
Reseacher: Sarah Dieckmann
Fotograf: Søren Zeuth & Sarah Dieckmann
Redaktør: Louise Voller
Layout: Charlotte Heikendorf

Denne rapport er baseret på en uafhængig DanWatch undersøgelse. Undersøgelsen er udført i overensstemmelse med DanWatch's etiske principper og internationale presseetiske retningslinjer. DanWatch er ansvarlig for rapportens indhold.

DanWatch er et uafhængigt medie og researchcenter, der undersøger virksomheders påvirkning af mennesker og miljø globalt. DanWatch tilskriver sig nationale og internationale regler og principper for god presseskik- og etik, herunder Medieansvarsloven (Danmark) og International Federation of Journalists' Declaration of Principles on the Conduct of Journalists (internationalt).

Se vores hjemmeside for mere information: www.danwatch.dk

Feltrejse og research er gennemført i samarbejde med Fagbladet 3F

Indholdsfortegnelse

1. Indledning med resume: Rana Plaza - et år efter katastrofen 1

2. Metode 2

3. Rana Plaza - En dødsfælde 2

    3.1 Case-historier: Tre ofres oplevelser 3

    3.2 Hvem har ansvaret 4

    3.3 Rozinas historie 4

4. Erstatning 5

    4.1 Cases på ofre og efterladte, der ikke har fået erstatning 5

5. Initiativer siden Rana Plaza? 8

    5.1 Accord on Fire & Building Safety in Bangladesh 8

6. En problemfyldt sektor 10

    6.1 Hvilke problemer er der - stadig? 10

        6.1.1 Verbale overgreb og fysisk afstraffelse 11

        6.1.2 Anti-fagforeningsaktiviteter 12

        6.1.3 Uretmæssige lønforhold 14

Rana Plaza - et år efter katastrofen

Den 24. april 2013 rettede hele verdens øjne sig mod Bangladesh. En otte-etagers-bygning, hvor tusinder af tekstilarbejdere var i gang med dagens produktion, var styrtet sammen. I de følgende dage steg dødstallet, og begivenheden skulle vise sig at være en af verdens største industrielle katastrofer. Der var mindst 1134 døde og flere end 2000 sårede. I kølvandet fulgte et stort fokus på internationale modebrands, der fik produceret tøj i bygningen og adskillige initiativer både fra branchen og politisk side. Kendte mærker som Benetton og Mango og de to danske virksomheder Mascot og PWT Group er blandt de mere end 15 internationale brands, der har haft produktion på fabrikken Rana Plaza.

Rana Plaza ruiner. Foto: Søren Zeuth

I forbindelse med årsdagen for Rana Plaza-katastrofen har DanWatch været i Bangladesh for at kortlægge de initiativer, der skal sikre, at en lignende katastrofe ikke sker igen. Vi gør også status over processen for erstatning til de sårede og efterladte og undersøger de generelle arbejdsforhold for tekstilarbejderne i Bangladesh.
Rapporten viser:

- De mange ofre og efterladte fra Rana Plaza har endnu ikke fået udbetalt erstatning
- 15 mærker, som har haft forbindelser med fabrikkerne på Rana Plaza, har ikke indbetalt til erstatningsfonden for ofrene: Adler Modemärkte, Ascena Retail, Auchan, Benetton, Carrefour, Cato Fashions, Grabalok, Gueldenpfennig, J C Penney, Kids for Fashion, Manifattura Corona, Matalan, NKD, PWT (Texman), Yes Zee
- Massive problemer med brand- og bygningssikkerhed på tekstilfabrikkerne

DanWatch har også undersøgt de barske forhold, der stadig præger Bangladeshs tekstilsektor, hvor tekstil-arbejdere knokler for at lave billigt tøj. Hverdagen som tekstilarbejder i Bangladesh består af et højt og stigende arbejdstempo, arbejdsuger på mere end 56 timer og en mindsteløn på 370 kr (5300 tk), mens levelønnen anslås til 653 kr (120 dollars)[1].

[1] Udregningerne er estimeret af den globale fagforening IndustryAll

Arbejdere fortæller om:

- Verbale overgreb, fysisk afstraffelse og dødstrusler. En ny undersøgelse af forholdene på 80 tekstilfabrikker i Bangladesh viser, at 25 procent af tekstilarbejderne på fabrikkerne oplever systematisk vold eller fysisk afstraffelse, og 75 procent af arbejderne har oplevet verbale overgreb[2]
- Fyringer for graviditet
- Fyringer af fagforeningsaktive og vold mod protesterende arbejdere
- Uventede fald i løn eller løntrin, urimelige stigende krav til produktivitet

Følgende danske tøjfirmaer får produceret tøj i Bangladesh: Bestseller, COOP, Dansk Supermarked, DK Company, Eurotex Apparel ApS, IC Company, JBS, Metropol ApS, Noa Noa, RedGreen, Signal og Texman.

Denne rapport præsenterer fakta og historier om Rana Plaza-katastrofen, en status på brand- og bygningssikkerheden på fabrikkerne (Akkorden om Brand og Bygningssikkerhed), og spørgsmålet om erstatning til ofre og efterladte. Rapporten giver et indblik i de krænkelser af arbejdstagerrettigheder, der præger Bangladeshs tekstil-sektor og de problemer, som landets tekstilarbejderne oplever. Rapporten giver også et overblik over dansk og europæisk import af tøj fra Bangladesh.

Metode

Rapporten, 'Tøjets Tragedier' er baseret på deskresearch og feltresearch i Bangladesh i februar-marts 2014. Vi har besøgt en fabrik efter aftale med den danske ejer og to fabrikker uden aftale. Vi har interviewet flere end 30 arbejdere fra 14 fabrikker, som vi er kommet i kontakt med via lokale fagforeninger og NGO'er. Derudover har vi interviewet ledere af tre fagforbund, Bangladesh National Garments Workers Federation (NGWF), Bangladesh Garment Workers Federation (BIGUF) og Bangladesh National Garments Workers Employees League (BNGWEL).
DanWatch har desuden interviewet Kasheful Hoda fra initiativet, Research Initiative for Social Equity (RISE), og arbejdsmarkedsforsker Syed Sultan Uddin Ahmmed, der er underdirektør på Bangladesh Institute of Labor Studies. Feltrejse og research er gennemført i samarbejde med Fagbladet 3F.

Rana Plaza - en dødsfælde

I 2006 blev den 6-etagers tekstilfabrik, Rana Plaza, bygget i Savar, ikke langt fra Bangladeshs hovedstad Dhaka. Senere blev to etager tilføjet uden tilladelse, og i 2013 var en 9. etage under opførsel. I stueetagen og på 1. sal lå små butikker og en bankfilial, mens de øverste seks etager husede fem tekstilfabrikker.

Dagen før d. 24. april 2013 var der opstået synlige revner udenpå bygningen, og tekstilarbejderne var blevet sendt hjem. Arbejderne ville ikke arbejde på fabrikken, før bygningen var erklæret sikker, men blev truet med at få frataget deres løn, hvis de ikke udførte deres arbejde. De fleste turde ikke sige nej og startede deres arbejde til planlagt tid kl. 8.00. En time senere styrtede Rana Plaza sammen. Mindst 1134 døde og over 2000 blev sårede.

[2] Læs mere. http://risebd.com/2014/02/25/worker_rights_201314_bangladesh

Tre ofres oplevelser d. 24. april 2013

Laila, Shila og Anzu Ara arbejdede hos EtherTex på 6. sal i Rana Plaza bygningen. Den 24. april 2013 mødte de på arbejde lidt før kl. 8.00 om morgenen, men pladsen foran bygningen var fuld af ængstelige arbejdere.
Dagen før var arbejdet blevet standset efter blot to timer, fordi syerskerne fik elektrisk stød af symaskinerne. Syerskerne turde ikke gå ind i bygningen, for der gik rygter om, at det var farligt. Kvinderne gik til deres chef med deres bekymring om sikkerheden i bygningen. Chefens svar var, at de ikke kunne få løn, hvis de ikke gik på arbejde.

Laila, Shila og Anzu Ara. Foto: Sarah Dieckmann

Laila, Shila og Anzu Ara trodsede deres frygt og gik op til deres arbejdspladser på 6. sal. Efter blot én times arbejde indtraf katastrofen, fortæller Laila:
“Jeg hørte et højt brag og vendte mig for at løbe mod trappen - det næste jeg husker er, at jeg vågner i et mørke og kan høre mine kolleger skrige efter hjælp.”

Der var 4 mænd og 27 kvinder på systuen. Mændene gravede en gang mellem murbrokker og maskinel, men først efter seks timer i murbrokkerne slap arbejderne ud. Shila og Anzu Ara var begge klemt fast og måtte hjælpes fri af kolleger, fortæller Anzu Ara.

“Min venstre hånd sad fast under maskinen, så jeg ikke kunne komme fri. Jeg tænkte, at der ikke var noget håb for mig og bad højt til Gud. Efter en halv time blev jeg hjulpet fri”.
En mandlig kollega sad fast i ét døgn og to nåede aldrig ud i live.

Laila, Shila og Anzu Ara har i dag store mén efter ulykken. Laila har et ødelagt knæ og smerter i albue og bryst. Shila har kronisk hovedpine og kan ikke løfte tungt eller lave gentagne bevægelser med venstre arm. Anzu Aras venstre hånd er blevet stiv på grund af nerveskader. Ingen af kvinderne tror på, at de kommer til at arbejde som syersker igen.

Hvem har ansvaret?

Diskussionen om ansvaret for katastrofen tog hurtigt fart. Fabrikslederne blev kritiseret for at tvinge arbejderne ind i bygningen på trods af revner i murværket, mens de til gengæld hævdede, at bygningens ejer havde forsikret dem om, at bygningen var sikker.
Regeringen i Bangladesh negligerede i første omgang omfanget og betydningen af ulykken, men efterhånden som det kom frem, at bygningen var opført ulovligt, og at bygningens ejer havde stærke politiske bånd, måtte man erkende, at regler og tilsyn ikke var blevet håndhævet, og at ulykken var alvorlig.
I kaos, blandt murbrokker, overlevende og døde, dukkede tøj og labels fra kendte brands som Benetton, Mango og danske Mascot op. NGO'er og internationale medier begyndte at stille spørgsmål om ansvar for tekstilarbejdernes sikkerhed til de store tøjfirmaer og importerende lande.

Rozinas historie

Rozina Akhter er i dag 24 år. Hun arbejdede sammen med sin søster på New Wave Bottoms Ltd. som havde til huse på 1. og 6. sal i Rana Plaza bygningen.

Efter kollapset lå hun fanget dybt mellem murbrokker og maskiner i 3 dage. Først om aftenen på tredjedagen fik redningsmandskabet gravet sig frem til hende, men hendes arm sad fast, og redningsarbejderne kunne ikke komme ned til hende for at hjælpe hende fri.

I desperation tog Rozina imod en sav, der blev rakt ned til hende og gav sig til at save sin egen arm af. Hun besvimede, før hun nåede igennem, men havde savet nok til, at redningsarbejderne kunne trække hende fri.
De bragte hende på hospitalet, hvor hendes arm blev amputeret over albuen. Rozinas søster er en af de mange, der aldrig er blevet fundet i ruinerne.

Rozina. Foto: Søren Zeuth

Rozina kan ikke arbejde og må have hjælp til daglige gøremål som for eksempel madlavning. Hun får 700 kroner (10.000 tk) om måneden af regeringen i de første fem år efter ulykken, hvilket er lidt mere end den estimerede leveløn, men når de fem år er gået, ved hun ikke, hvad hun skal leve af.

Erstatning

Flere end 1134 arbejdere mistede livet, og flere end 2000 blev såret i Rana Plaza-ulykken. Mange er efterladt med alvorlige mén, og mange kan delvist eller aldrig arbejde igen. De invaliderede og mange af de efterladte har også mistet deres levebrød, hvilket har skabt et desperat behov for økonomisk hjælp.
Kort efter katastrofen tog en række fagforeninger, NGO'er og repræsentanter for tekstilindustrien og Bangladeshs regering derfor initiativ til en hjælpefond, der i januar 2014 blev etableret under navnet, The Rana Plaza Donors Trust Fund. Fonden, der administreres af FN's arbejdstagerorganisation International Labor Rigths (ILO), skal sikre ofrene for katastrofen erstatning[3].

Fonden råder pt. over 20,7 millioner kroner (3.8 millioner dollars) med lovning på yderligere 17,3 millioner kroner (3.2 millioner dollars), hvilket er et godt stykke fra de 216 millioner kr (40 millioner dollars), som fonden estimerer de samlede erstatninger til[4].
Den 10. marts 2014 begyndte fonden at tage imod krav om erstatning fra ofre, og de første erstatninger forventes udbetalt før et-årsdagen for katastrofen den 24. april[5]. Erstatningerne tildeles både ofre og efterladte, der var økonomisk afhængige af den dræbte eller savnede arbejder. En invaliditet på 100 procent resulterer således i en erstatning på 60 procent af den forventede lønindtægt[6]. Det betyder, at hvis en arbejder fik minimumslønnen på 3000 takas på tidspunktet for kollapset, vil den nuværende mindsteløn på 5300 takas være udgangspunktet for beregningen af erstatning. 60 procent af 5300 takas svarer til cirka 223 kroner.
Udbetalingerne fra The Rana Plaza Donors Trust Fund er de første samlede, koordinerede udbetalinger til ofrene siden 24. april 2013.

Internationale mærker linket til fabrikken

19 brands og fonde har (ved redaktionens afslutning 2. april) indbetalt til fonden[7]. Yderligere 15 brands, der kan forbindes til Rana Plaza-komplekset, har endnu ikke betalt ifølge Clean Clothes Campaign, der er en netværksorganisation, som blandt andet gennem kampagner arbejder for at forbedre vilkårene for tekstilarbejdere i udviklingslande[8].

De danske forbindelser

Efter Kina er Bangladesh den største tøj-eksportør til Danmark. I 2013 importerede Danmark tøj for 22,6 milliarder kroner. Næsten 10 procent af dette kom direkte fra Bangladesh og derudover importerer Danmark store mængder tøj fra Tyskland, Sverige og Italien, der også har stor import fra Bangladesh. En række danske brands får deres tøj produceret i Bangladesh.

Danske virksomheder, der får produceret i Bangladesh (Listen er ikke udtømmende)

Bestseller, COOP, Dansk Supermarked, DK Company, Eurotex Apparel ApS, IC Company, JBS, Metropol ApS, Noa Noa, RedGreen, Signal og Texman.

[3] http://www.ranaplaza-arrangement.org/fund/about/termsandconditions
[4] http://www.ranaplaza-arrangement.org/fund/donors
[5] http://www.ranaplaza-arrangement.org/news/rana-plaza-claims-to-begin-on-march-24th
[6] http://www.ranaplaza-arrangement.org/mou/claims
[7] "Still Waiting" af Clean Clothes Campaign & International Labor Rights Forum
[8] http://www.cleanclothes.org/ranaplaza/who-needs-to-pay-up

Har ikke doneret	Har doneret til fonden[9]
Adler Modemärkte	Bonmarché
Ascena Retail	C&A Foundation
Auchan	Camaïeu
Benetton	El Corte Inglés
Carrefour	Inditex
Cato Fashions	Kik
Grabalok	Loblaw
Gueldenpfennig	LPP S.A.
J C Penney	Mango
Kids for Fashion	Mascot
Manifattura Corona	N Brown Group
Matalan	Premier Clothing
NKD	Primark
PWT (Texman)	BRAC USA (Asda, Gap Foundation, The Children's Place, VF Foundation, Walmart, Walmart Foundation)
Yes Zee	

Danske brands - Mascot og PWT

Mascot og PWT Group er de to danske firmaer, der er blevet knyttet til Rana Plaza. I ruinerne efter Rana Plaza ligger stadig tøj af mærket Mascot[10], der har hovedsæde i Silkeborg og producerer arbejdstøj. Ifølge Mascot fik virksomheden produceret 10 prøveordrer, hvor den sidste blev produceret i 2011. Prøverne levede ikke op til Mascots kvalitetskrav, og der blev derfor aldrig tale om reelle ordrer[11]. Mascot har betalt et seks-cifret beløb til Rana Plaza Donors Trust Fund.
PWT Group har base i Aalborg og står bag butikkerne Tøjeksperten og Wagner samt en række brands som f.eks. Shine, Jacks og Lindbergh. PWT Group fik i en årrække produceret skjorter hos New Wawes Style Ltd., der havde til huse på 1. og 5. sal i Rana Plaza komplekset.

Mascot arbejdstøj i Rana Plaza ruinerne. Foto: Sarah Dieckmann

Det var primært Jack's og Shine skjorter, der sælges af PWT Groups brand- og engrosvirksomhed Texman. PWT Groups seneste ordre på Rana Plaza blev afsluttet i marts 2013[12], cirka en måned før bygningen kollapsede. PWT Group ønsker ikke at donere til fonden, men har offentliggjort, at de har doneret et ikke oplyst beløb til en unavngiven lokal NGO[13].

[9] Den 2.april havde fonden offentliggjort disse donorer: http://www.ranaplaza-arrangement.org/fund/donors
[10] http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2013/06/18/080535.htm
11 http://www.mascot.dk/da/Nyheder/Nyhedsarkiv/2013/Bangladesh, http://www.mascot.dk/da/Nyheder/Nyhedsarkiv/2013/Bangladesh
[12] http://www.pwt-group.com/wp-content/uploads/2013/07/Orientering_om_PWT_Groups_underleverandoer_i_Bangladesh_DA.pdf
[13] http://www.fagbladet3f.dk/nyheder/internationalt/65823bfbb4cc47ed9523c45d4045bed5-20130912-dansk-toejfirma-afviser-erstatning-til-bangladesh-ofre

Cases på ofre og efterladte, der ikke har fået erstatning

Rina mistede sin datter Monija. Monija arbejdede hos Phantom Apparels, som producerede skjorter, bluser og jeans på 3. sal i Rana Plaza. Rina tager sig nu af Monijas børn på fire og fem år og overlever ved at tigge på gaden.

Rubi havde to sønner Abu Zafor på 22 år og Sikandar på 18 år, der begge arbejde på Rana Plaza og forsørgede familien på syv medlemmer. Rubi har fået ca. 2100 kroner (30.000 tk) i erstatning for Abu Zafor fra brands i USA og Europa. Sikandars lig er aldrig blevet fundet, og der er ikke udbetalt hjælp til hans efterladte.

Shila Begum 24 år havde arbejdet i fire år på Ether Textile Ltd. på 5. sal i Rana Plaza. Shila lå i ruinerne i 16 timer efter kollapset. Hun fik indre blødninger i maveregionen, brækkede armen og under redningen blev hendes højre pulsåre skåret over. Hendes hånd er kraftesløs, og hun kan ikke arbejde. Shila er alene med sin datter på 11 år. De forsørges begge af hendes søster.

Efterladte efter Rana Plaza ulykken (navne ukendt). Foto: Sarah Dieckmann

Åbne leverandørlister

Få dage efter Rana Plazas kollaps gik daværende handelsminister Pia Olsen Dyhr i medierne med krav til de danske tøjfirmaer om at offentliggøre deres leverandørlister[14]. Den svenske tøjvirksomhed H&M havde allerede før Rana Plaza offentliggjort sine leverandører, men danske virksomheder som Bestseller og Texman udtalte, at de ikke ville offentliggøre leverandørlisterne[15]. Kravet fra ministeren faldt til jorden i det efterfølgende samarbejde mellem regeringen og virksomhederne.
De lokale fagforeninger nævner åbne leverandørkæder som et redskab, når deres medlemmer oplever krænkelser af deres rettigheder på fabrikkerne. Fagforeningen kan kontakte brands, der får leveret fra fabrikken og få dem til at lægge pres på fabriksejerne for at få løst problemerne.
Amirul Amin, leder af National Garments Workers Federation (NGWF) og Sirajul Islam Rony, leder af Bangladesh National Garments Workers Employees League (BNGWEL) har begge haft konstruktiv dialog med brands om konkrete fabrikker, der blev anklaget for uberettigede fyringer, voldsepisoder og relationen mellem løn og produktionspriser, fortæller Amirul Amin.
“Ofte prøver virksomhederne at afvise, at de er kunde hos fabrikken. Så beder vi arbejderne om at tage labels fra produktionen med til os som bevis. Men det er meget risikabelt for arbejderne, da det bliver betragtet som tyveri”.

[14] Politiken, 27. april 2013: Minister efter fabrikstragedie: Danske tøjfirmaer skal afsløre leverandører
[15] Berlingske Business, 3. maj 2013: Jysk og Bestseller i opgør med minister efter dødsulykke

Initiativer siden Rana Plaza?

Accord on Fire & Building Safety in Bangladesh

Accord on Fire & Building Safety in Bangladesh er en aftale indgået mellem de underskrivende brands og købere, syv nationale fagforeninger, de to internationale fagforeninger IndustriAll og UNI Global[16]. ILO varetager rollen som uafhængig leder af akkorden. Over 150 internationale brands har underskrevet akkorden - heraf seks danske, nemlig Bestseller, Coop Danmark, Dansk Supermarked, DK Company, IC Companys A/S, Texman (PWT / Tøjeksperten).

Danske medlemmer af Akkorden

Bestseller, Coop Danmark, Dansk Supermarked, DK Company, IC Companys A/S, Texman (PWT / Tøjeksperten).

Ideen bag Akkorden er, at alle fabrikker, der leverer til de brands, der har underskrevet Akkorden, skal gennemgå inspektioner for brand og bygningssikkerhed. Hvis der er usikre forhold på fabrikkerne, skal de bringes i orden. Hvis en bygning eller struktur viser sig at udgøre en umiddelbar trussel mod arbejdstagernes sikkerhed, vil fabrikkens ejer vil blive bedt om at suspendere al produktion, indtil bygningen er gjort sikker. Arbejdere vil fortsat modtage løn, mens bygningen repareres. Hvis fabrikkens ejer ikke vil lukke fabrikken, er underskrivende virksomheder forpligtet til at trække deres ordrer fra fabrikken. Hvis det resulterer i fyringer af arbejdere, skal virksomhederne sikre, at disse arbejdere har fortrinsret til ansættelser hos andre leverandører.
Akkorden og inspektionerne finansieres af de underskrivende virksomheder, der også forpligter sig til at stille finansiering til rådighed (i form af lån eller anden støtte) for fabrikker, der har behov for at reparation eller renovering for at kunne leve op til kravene om brand- og bygningssikkerhed. Det er planen, at alle fabrikker omfattet af akkorden skal være inspiceret inden april 2014.

The Alliance for Bangladesh Worker Safety er den amerikanske pendant til Accord on Fire & Building Safety in Bangladesh, som 17 store nordamerikanske tekstilvirksomheder har tilsluttet sig. 'The Alliance' er ikke juridisk bindende, som det er tilfældet i Akkorden, fagbevægelsen er ikke involveret, ligesom der ikke er krav om offentliggørelse af inspektionsrapporter, indtil der er indgået en aftale om udbedring af de kritisable forhold.

Resultater fra de første inspektioner

Der er stadig store problemer med brand- og bygningssikkerheden i tekstilsektoren i Bangladesh. Det viser en gennemgang af de første ti offentliggjorte rapporter fra de tilsyn, der er gennemført under akkorden. Særligt i forhold til brandsikkerheden er der en række gennemgående kritiske forhold. Samtlige fabrikker har udgange, der, hvis de er låste, ikke kan åbnes fra indersiden uden nøgle Et alvorligt forhold set i lyset af en anden katastrofe i Bangladeshs tekstil-sektor, nemlig branden på fabrikken Tazreen, der i november 2012 dræbte 112 tekstil-arbejdere. Da brandalarmen gik, mente vagterne, at der var tale om falsk alarm og låste derfor udgangene og efterlod dermed arbejderne uden en chance for flugt.
Samtlige fabrikker mangler branddøre og tilstrækkelige sprinklersystemer, hvilket er afgørende i forhold til at bremse spredningen af ild. På de største fabrikker kan det dreje sig om flere tusinde arbejdere, der skal ud, og mulighederne for flugt kan være hæmmede. Tilsynet vurderer, at der er for få brandtrapper og nødudgange på halvdelen af de ti besøgte fabrikker.

[16] IndustriAll repræsenterer 50 mio. arbejdere i 140 lande inden for minedrift, energi og fremstillingssektoren. UniGlobal repræsenterer mere end 20 mio. arbejdere fra over 900 fagforeninger inden for faglærte og service-sektoren.

Rapporterne viser også alvorlige problemer med bygningernes konstruktion. Rana Plaza kollapsede blandt andet, fordi bygningen ikke var konstrueret til at huse tekstilfabrikker og bære den tunge vægt af maskiner og tekstiler.
På fabrikken Fashion Island er bjælker revnet, og vægtbelastningen skal derfor øjeblikkeligt reduceres på samtlige etager. På fabrikken Rio Fashion, der bla. lister Wall-Mart, Tesco og Lidl som kunder på deres hjemmeside[17], slår loftet revner under den tunge læsning med tekstiler, og tilsynet kræver her, at al vægt fjernes over det beskadigede område.
Det er et gennemgående problem på de inspicerede fabrikker, at der, ligesom på Rana Plaza, er uoverenstemmelser mellem bygningstegningerne og de faktiske konstruktioner. På en fabrik har man endda bygget en hel ekstra etage og en helipad, der ikke optræder på den oprindelige byggetilladelse, og på yderligere fem af fabrikkerne mangler der beregninger på, om taget kan bære senere tilføjelser som f.eks. vandtanke[18].

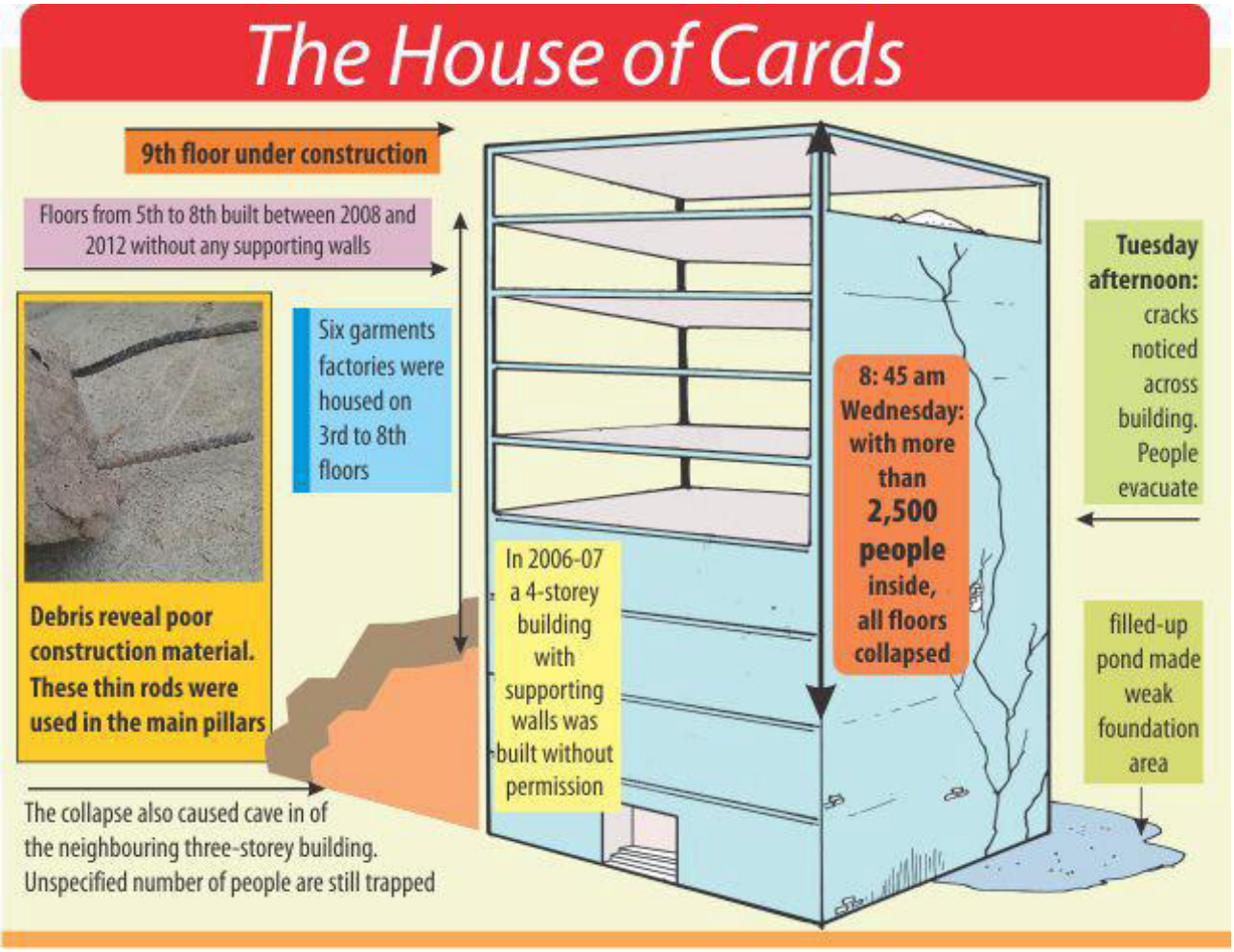

Rana Plaza havde alvorlige problemer i sin konstruktion. Kilde: RISE

[17] http://www.riofashion-bd.com/list%20of%20buyer.html
[18] http://www.bangladeshaccord.org/inspection-reports/

En problemfyldt sektor

Vidste du, at Bangladesh er verdens næststørste producent af tøj, kun overgået af Kina?

Tekstil-sektoren i Bangladesh
- udgør over 80 procent af landets eksport
- omfatter 5.600 fabrikker
- beskæftiger fire millioner. arbejdere
- 80 % af de ansatte er kvinder

Løn

Mindsteløn:	370 kr (5300 tk)
Leveløn:	653 kr (120 $)[19]

Arbejdstid

Officiel arbejdsuge: 48 timer (6 dage á 8 timer)

Loven tillader op til to timers overtid om dagen. Regeringen har på opfordring fra tekstil-fabrikanterne tilladt op til fire timers overtid om dagen i en periode.

Hvem tjener på din t-shirt?[20]

Når du køber tøj fra Bangladesh går mindre end én procent til arbejdsløn:
- Butik 59 procent
- Tøjmærke 12 procent
- Fabrik 4 procent
- Transport, materialer og andet 24,4 procent
- *Arbejdsløn 0,6 procent*

Hvilke problemer er der stadig?

I kølvandet på Rana Plaza katastrofen fulgte et stort fokus på forholdene i sektoren og initiativer til forbedring af forhold omkring arbejdernes sikkerhed, løn og rettigheder. Vores research dokumenterer imidlertid, at tekstil-sektorens problemer langt fra er løst.
De arbejdere, vi har talt med, fortæller om en mangfoldighed af problemer:

- Verbale overgreb og fysisk afstraffelse
- Dødstrusler
- Fyringer på grund af graviditet
- Fyringer af fagforeningsaktive og vold mod protesterende arbejdere
- Uretmæssige løn-forhold

[19] Estimeret af den globale fagforening IndustryAll
[20] Fair Wear Foundation

Verbale overgreb og fysisk afstraffelse

Næsten alle de arbejdere, vi har talt med, fortæller om et brutalt arbejdsmiljø, hvor lederne råber af arbejderne og kalder dem skældsord. Research Initiative for Social Equity, Society (RISE Society), et researchcenter med fokus på menneskerettigheder i tekstil-industrien, har undersøgt forholdene på 80 tekstil-fabrikker i Dhaka, Gazipur, Mirpur, Savar, Ashulia, Rampura og Chittagong. RISE fandt omfattende og systematiske verbale overgreb på næsten 85 procent af fabrikkerne. På 25 procent af fabrikkerne fandt RISE Society systematisk vold i form af fysisk afstraffelse for fejl eller manglende disciplin[21].
18-årige Kakon fortæller til DanWatch, hvordan hun blev slået for at hjælpe en kollega:
"Jeg havde færdiggjort mit arbejde og gik hen for at hjælpe min kollega med det sidste af hendes arbejde. Den tilsynsførende gav mig en lussing for det. De slår også, hvis vi laver fejl".

Dødstrusler

To af de arbejdere, vi talte med, havde oplevet trusler på livet fra deres chefer.
Hazina[22], 27 år, havde arbejdet i syv år på en fabrik, men sagde sit job op, da hun havde modtaget dødstrusler fra sin chef:
"Han ville have mig til at forlade fabrikken og råbte af mig: "Jeg vil sparke dig bagi og kaste dig ud fra sjette sal"!

Case: Fyret for at være gravid

I Bangladesh har kvinder efter et halvt års ansættelse ret til 16 ugers barselsorlov med løn.
Hamida er 27 år og har datteren Suborna på fire måneder. I fire år har hun arbejdet på en tekstil-fabrik til 209 kroner (3000 tk) om måneden. Da hun blev gravid med Suborna holdt hun det skjult for sine chefer, fordi hun frygtede at miste sit job.
Frygten var berettiget, for da Hamida den 26. oktober 2013 afslørede for sin chef, at hun var gravid, blev hun fyret på stedet. En måned senere fødte hun Suborna.
Hamidas mand arbejder som daglejer og tjener cirka 209 kroner (3000 tk) om måneden.
Uden Hamidas indtjening har de svært ved at forsørge familien, der også tæller Subornas fem-årige storesøster.

Hamida. Foto: Søren Zeuth

[21] http://risebd.com/2014/02/25/worker_rights_201314_bangladesh/
[22] Hazina er et opdigtet navn, da hun gerne vil være anonym. Hazinas rigtige navn er redaktionen bekendt.

Case: Tvunget til at sige op på grund af sygdom

Foto: Søren Zeuth

Lipi var besvimet på job og havde slået hovedet på en sy-maskine. Da hun efter en sygeperiode mødte tilbage på job, blev hun truet til at sige sit job op ved at skrive under på sin egen opsigelse:

"Jeg blev taget til side af to af mine chefer. De sagde, at jeg skulle skrive under på et blankt stykke papir - ellers ville de skyde mig og min mand".

Anti-fagforeningsaktiviteter

Sirajul Islam Rony, leder af fagforbundet Bangladesh National Garments Workers Employees League (BNGWEL), har høje ambitioner for landets fagforeninger:
"Efter ulykkerne på fabrikkerne Rana Plaza og Tazreen er 104 fagforeninger blevet registreret, men arbejderne er bange for at melde sig ind i fagforeningen, fordi de bliver fyret".
Mange arbejdere i Bangladesh er blevet chikaneret eller fyret for at danne fagforening, og det er en udbredt opfattelse blandt arbejderne, at man risikerer at miste sit job, hvis man melder sig i fag-forening. Tekstilarbejderen Mohammed har oplevet fem kolleger blive fyret fra sin fabrik for at være i fagforening:
"Ledelsen har sagt det helt klart til os:
'Hvis I bliver hos os, vil I få penge og et lykkeligt liv. Hvis I tilslutter jer fagforeningen, får I intet".

Gruppefoto med interviewees fra Well-Tex fabrik. Foto: Søren Zeuth

Case: Fyringer af fagforeningsaktive

Mojibar fortæller om den 16. september 2013, da fagforeningen blev dannet:

“En gravid arbejder havde holdt sin graviditet skjult af frygt for at blive fyret. Den 16. september 2013 bad hun sin tilsynsførende om at få et par fridage, fordi hun havde brug for hvile. Han råbte af hende og skubbede hende omkuld.
“Her giver vi ikke sygeorlov. Hvis du vil have sygedage, skal du ikke arbejde her!”
Jeg protesterede til produktionslederen mod behandlingen af den gravide, men som respons fik jeg selv en lussing. Behandlingen af den gravide fik alle arbejderne til at stoppe dagens arbejde, og vi besluttede at danne en fagforening.

Samme dag blev jeg politianmeldt for tyveri af værdier fra fabrikken for 105.000 kroner (cirka 1.500.000 taka) og ødelæggelse af materiel for 21.000 kroner (cirka 300.000 taka). Jeg havde ikke stjålet noget, og vores protest havde på ingen måde involveret tyveri eller ødelæggelser. Om aftenen eftersøgte politiet mig i landsbyen, men ingen af mine kolleger ville udlevere mig.

Jeg og mine kolleger gik til fagforbundet Bangladesh National Garments Workers Employees League (BNGWEL), hvor forbundets leder, Sirajul Islam Rony, rådgav os i at oprette fagforeningen, blive registreret og få registreret medlemmer. Rony arrangerede desuden mæglingsmøder med Bangladesh Garments Manufacturers & Exporters Association (BGMEA) og ledelsen fra fabrikken, hvorpå politianmeldelsen blev trukket tilbage, og jeg kunne fortsætte mit arbejde.
23. oktober 2013 fik jeg en opsigelse med posten, fordi der nogle dage senere skulle være inspektion af arbejdspladsen fra regeringens side. Jeg har endnu ikke fået kompensation for min fyring.

De seneste fire måneder er yderligere 40-50 personer blevet fyret for fagforeningsaktiviteter. Fabriksledelsen lavede en liste over dem, der havde taget initiativ til at danne fagforening og sendte rundt til de andre fabrikker, så de ikke kunne få job nogle steder.”

Mojibar. Foto: Sarah Dieckmann

Ifølge Amirul Haque Amin er chikane, vold og fyringer mod fagforeningsaktive et udbredt problem, som undergraver muligheden for at danne fagforening:
“Bangladesh har ratificeret ILO-konventionerne nr. 87 og 98 om foreningsfrihed og anerkendelse af retten til kollektiv forhandling, men vores lands arbejdslovgivning står i modsætning hertil. For at registrere en fagforening, skal 30 % af arbejderne være medlemmer. Samtidig kan fabrikkerne fyre arbejdere uden årsag. Den eneste grund til at fabrikkerne får lov til dette, er for at de kan beskytte sig mod fagforeninger. Hvordan skal vi kunne få 30% af arbejderne registreret som medlemmer, når medlemmerne bliver fyret?”

Vold mod protesterende arbejdere

Flere arbejdere beretter om grov vold efter deres protester mod forhold på fabrikkerne.
"Vi ser, at lokale fabriksledelser hyrer lokale bøller for at skræmme arbejdere der protesterer. Det sker ofte på alle typer fabrikker," siger Kasheful Hoda fra Research Initiative for Social Equity, Society (RISE Society)
Arbejderen Kamrul fortæller: "I efteråret strejkede 40-50 arbejdere fredeligt, idet vores løn endnu engang blev udbetalt flere dage for sent. Vi samlede os i gården til fabrikken, hvor vi i fællesskab krævede løn til tiden. Vi blev angrebet af bøller med jernstænger. Jeg blev ramt i ryggen og på skulderen. Jeg faldt om og lå på jorden uden at kunne røre mig. Herfra så jeg flere kolleger få tæv Jeg troede, jeg skulle dø".

Uretmæssige lønforhold

Stigning i mindsteløn

I november 2013 blev lønningerne for tekstilarbejderne hævet, og mindstelønnen steg 77 procent fra 3000 tk (209 kr) om måneden til 5300 tk (370 kr)[23].
Lønstigningerne kom imidlertid ikke alle arbejdere til gode. Den 21-årige syerske, Roksana Aktar fortæller: "Da mindstelønnen blev hævet, blev produktionsmålene også hævet, så jeg og mine kolleger måtte arbejde ekstra hårdt".
For mange af arbejderne betyder det, at de enten har fået tredoblet antallet af t-shirts, der skal syes, eller de er blevet degraderet, så der ikke er sket en reel forskel i deres indtægt. Konkret betød det for 25-årige Hamida, der arbejdede på fabrikken Well-tex, at hun skulle arbejde tre gange så hurtigt:
"Jeg syede babybukser. Da mindstelønnen steg i januar, blev mit produktionsmål tredoblet fra 40 til 120. Da jeg kun kunne klare 80-90 på en time, blev min chef rasende. Han kaldte mig de værste ting og endte med at fyre mig."
Amirul Amin, der er leder af den bangladeshiske fagforening National Garments Workers Federation (NGWF), bekræfter tendensen:
"Syersker på løntrin tre plejede at få 293 kroner om måneden - nu skal de have 467 kroner. Men det er måske kun 10 procent af syerskerne på en fabrik, der får den lønstigning - resten bliver degraderet til en stilling, hvor de får mindre i løn".

Løn under mindsteløn

Der er stadig arbejdere, der ikke får mindstelønnen. Nadia[24] fortæller:
"Jeg har arbejdet på den samme fabrik i fire år, men jeg får stadig kun oplæringsløn. Jeg får 4200 tk (295 kr) og forsørger min mor og mine fire søskende, fordi min far er død. Jeg har bedt ledelsen om andre arbejdsopgaver og højere løn, men det er ikke blevet til noget".

Beregning og rettidig betaling af løn

Flere arbejdere fortalte, at lønnen ofte blev udbetalt flere dage for sent, hvilket gav dem problemer med at betale husleje og regninger.
Et andet problem er ændringer i akkordsatsen, der fra måned til måned kan sænke arbejdernes løn. På fabrikker, der eks. producerer strikvarer, arbejder man typisk på akkord. Arbejderne har ingen indflydelse på akkordsatsen, og vi talte med arbejdere, der ved udbetaling af månedens løn blev præsenteret for en pludselig nedgang i akkordsatsen på 30 procent.

---

[23] Financial Times, 5. nov. 2013: "Bangladesh garment workers set for 77% wage rise" http://www.ft.com/intl/cms/s/0/00338070-4615-11e3-b495-00144feabdc0.html#axzz2xoka9STg
[24] Nadia er et opdigtet navn, da hun gerne vil være anonym. Nadias rigtige navn er redaktionen bekendt.